

TEORİDEN PRATİĞE İŞ YERİ HEKİMLİĞİ

Editörler

Prof. Dr. Arif Hikmet Çımrın

Göğüs Hastalıkları Uzmanı, İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı
İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

Doç. Dr. Ayşe Coşkun Beyan

Göğüs Hastalıkları Uzmanı, İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı,
İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

Uzm. Dr. Hande Bahadır

Halk Sağlığı Uzmanı, İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

İSTANBUL TIP KİTABEVİ

SUNUŞ

Çalışan sağlığı, sağlıklı işyeri, iş sağlığı gibi farklı ifadeler hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın İNSAN ve SAĞLIK üzerine vurgu söz konusudur. Bu insan çalışan insandır. Çalışma emek üzerinden değerlendirilmelidir. Yani kişi gücünü, potansiyelini kendisini geliştirmek ve zevk alabilmek için değil, belirli bir bedel karşılığında belirli bir amaç için kullanır. Burada bir zorunluluk vardır. Zorunluluk üretim ilişkilerini dikkate almamızı işaret eder. Konumuz sistemsel bir analiz olmadığı için, hepimizin aynı üretim ilişkileri zincirinin halkaları olduğunu söylemek yeterli. Üretim alanındaki insanın sağlığının korunması; insanın korunması, toplumun korunmasıdır. İş Yeri hekimi tam da bu noktada konumlanır.

Çalışanın sağlığının iş koşulları nedeniyle bozulmasını önlemek ve hatta bir bütün olarak çalışanın sağlığını geliştirme sorumluluğunu üstlenir. Yani sorumluluk, sağlığı hem koruyucu hem de esenlendirici bir sorumluluktur. Bu sorumluluk kolayca yerine getirilemez. Hekimin kendi özellikleri yanında, işveren, işçi ve toplumsal koşullardan da etkilenir. Daha bütüncül olarak söylenirse, çalışan sağlığının korunması sosyal, ekonomik, siyasi, hukuksal, tıbbi boyutları olan bir konudur. Bu boyutlar sadece ulusal değil, küresel ekonomik ilişkilerden de etkilenir.

İş Yeri hekimliği nedir? Küresel bağlamda nerededir? İş Yeri hekiminin Türkiye'deki konumu, etik ve hukuksal açıdan düşünmemiz ve bilmemiz gereken kavramlar nelerdir? Çerçeveyi oluşturduktan sonra ülkemizde yasal çerçevede işyeri hekimliği nasıl yapılmalı? Yasal çerçevenin ötesinde neler yapılabilir? Bu soruların yanıtlarını aradık. Türkiye' de işyeri hekiminin görev yetki ve sorumluluklarını tartıştık. İş Yeri hekimi olmaya karar vererek yola çıkan bir işyeri hekiminin serüvenini öğreneceğiz. İş Yeri hekimi Godot' u beklemeli mi? Beklememeli mi? Erişkin eğitimi, sağlık sorunu olan olguların işe dönüşleri ve rehabilitasyon; ekonomi açısından işyeri hekiminin önemi, çalışanların sağlığı bağlamında işyeri hekiminin diğer kişi ve kuruluşlarla iş birliği yapması gibi konulara dikkatinizi çekmeyi hedefledik.

Gördük ki, işyeri hekimi olmak basit bir iş değildir; etik değerleri olan, farklı bilgi ve becerilere sahip, ekip çalışmasına yatkın fikir lideri olan hekimler olmadır onlar.

Ülkemizde yasal olarak belirlenen sınırlar içerisinde son derecede geniş bir bilgi ve beceri havuzunda tek başına olan işyeri hekiminin tüm yalnızlığına karşın verdiği mücadele takdire şayandır. Ancak bu kadar geniş bir alanda yetkinleşmek için gerekli koşulların, “iyileştirmenin” ötesinde bir sistematığe ihtiyacı olduğu da tartışılmaz bir gerçekliktir.

İdeal, ulaşılması hedeflenen en iyidir. En iyi, insanın vicdanındadır. Dolayısı ile yasal çerçeveden ideale giden yolun taşlarını bireyler kendileri döşerler. Ancak günümüz dünyasında bireysel çözümlere bırakılan bir mesleksen alan tehlikelerle dolu demektir. Bu nedenle bireysel gelişimin akademik bir yapı içerisinde sağlanması ve sürdürülmesine çalışmak gerekmektedir.

Bazı evrensel gerçeklikler dışında bu kitabın sınırlarını konu ile ilişkili yasalar çiziyor. Bu nedenle kitabın içeriği zamanla evrilecektir. Dolayısı ile bu kitap felsefi olarak dün, bugün ve yarını kapsamakla birlikte, pratik açıdan bugün ve yakın geleceği kucaklamaktadır. Yani zaman zaman güncellenme gereksinimi kaçınılmazdır.

Saygılarımızla.

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Arif H. ÇİMRİN

Doç. Dr. Ayşe COŞKUN BEYAN

Uzm. Dr. Hande BAHADIR

BÖLÜM EDITÖRLERİ

Prof.Dr.Meral TÜRK

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı,
İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

Prof. Dr. Nuray ÖZGÜLNAR

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Sevgi CANBAZ

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı,
İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

Prof. Dr. Meral SAYGUN

Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Prof. Dr. C. Sait SOFUOĞLU

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Bölümü

Prof. Dr. Bayram KAHRAMAN

Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Maden Mühendisliği Bölümü
Maden İşletmesi Anabilim Dalı

Prof. Dr. Şerife Gül ÖZ

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı

Prof. Dr. Engin TUTKUN

Yozgat Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Müge Akpınar ELÇİ

Old Dominion Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Mehtap TÜRKAY

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Dr. Buhara ÖNAL

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Emekli)

YAZARLAR

Doç. Dr. Ayşe COŞKUN BEYAN,

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı,

İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir

Öğr. Gör. Dr. Mahmut YAMAN

İşık Üniversitesi Öğretim Görevlisi, İş yeri hekimi, İstanbul

Dr. Atilla ÖZTÜRKERİ

İş yeri hekimi, İzmir

Dr. Esat HOŞGÖNÜL

İş yeri hekimi, İzmir

Dr. Özay MİNARECİ

İş yeri hekimi, İzmir

Uzm. Dr. Ünal AKEL,

Göğüs Hastalıkları Uzmanı, İş ve Meslek Hastalıkları Yandal Uzmanlık Öğrencisi

Ankara Keçiören Sanatoryum Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve

Araştırma Hastanesi, Ankara

Dr. Zühtü ŞAHİN

İş Yeri Hekimi, İstanbul

Dr. Ayşe ÖZTÜRK

İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir

Dr. Özlem AKYÜZ

İş Yeri Hekimi, Kocaeli

Dr. Hakan TOKSÖZ

İş Yeri Hekimi, İzmir

Dr. Eser ARSAN BİLGİÇ

İş Yeri hekimi, Kocaeli

Uzm. Dr. Yasemin YURT

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Antalya

Uzm. Dr. Nejdiye GÜNGÖRDÜ MAZICAN

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul

Dr. Aytaç ÖZEKEN

İş Yeri hekimi, İzmir

Uzm. Dr. Sultan Pınar ÇETİNTEPE

İç Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Ankara Çevresel ve Mesleki Hastalıklar Hastanesi, Ankara

Doç. Dr. Esra EMERCE

Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Sema ÖZAN

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir

Dr. Serkan DALLIOĞLU

İş yeri Hekimi, İzmir

Uzm. Dr. Erdem ALAGÜNEY

İç Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Konya

Uzm. Dr. Duygu ACAR KARAGÜL*Göğüs Hastalıkları Uzmanı**İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı*

Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Kocaeli

Uzm. Dr. Zeynep DOĞRUL*Göğüs Hastalıkları Uzmanı**İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı*

Süreyyapaşa Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul

Dr. Saim ERARSLAN

İş Yeri hekimi, Kocaeli

Dr. Fzt. Rıdvan AKTANDokuz Eylül Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu,
Kardiyopulmoner Fizyoterapi-Rehabilitasyon Anabilim Dalı, İzmir**Prof. Dr. Sevgi ÖZALEVLİ**Dokuz Eylül Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu,
Kardiyopulmoner Fizyoterapi-Rehabilitasyon Anabilim Dalı, İzmir**Uzm. Dr. Adem KOYUNCU***Göğüs Hastalıkları Uzmanı**İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı*Sağlık Bilimleri Üniversitesi Atatürk Göğüs Hastalıkları ve
Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Ankara**Dr. Caner YÜKSELİR**

İş yeri hekimi, İzmir

Öğr. Gör. Dr. M. Bamsı TÜRDokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler
ve Teknikler Bölümü, İş yeri hekimi, İzmir**Uzm. Dr. Merve DEMİRCİ ATİK***Göğüs Hastalıkları Uzmanı , İş ve Meslek Hastalıkları Yandal Uzmanlık Öğrencisi*

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir

Mehmet EĞRİBOYUNOĞLU

İş Güvenliği Uzmanı, Manisa

Dr. Hüseyin YÜCEL

İş yeri hekimi, Manisa

Uzm. Dr. Aylin GÜNGÖR

Göğüs Hastalıkları Uzmanı, İş ve Meslek Hastalıkları Yandal Uzmanlık Öğrencisi

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir

Dr. Bülent COŞKUN

İş Yeri Hekimi, İzmir

Uzm. Dr. Esra AYDIN ÖZGÜR

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Süreyyapaşa Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul

Uzm. Dr. Nur ŞAFAK ALICI

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesi, İzmir

Dr. Didem TERZİ

İş Yeri Hekimi, Sakarya

Dr. Öğr. Üyesi Murat TOMRUK

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dekan Yardımcısı Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölüm Başkanı

Dr. Yorgun AYTAN DEMİRKAAN

İş yeri Hekimi, İzmir

Dr. Osman BÖLÜKBAŞ

İş yeri Hekimi, İzmir

Doç. Dr. Özlem ERÇEN DİKEN

Adana Şehir Hastanesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Adana

Dyt. Nesil GÖREN ATALAY

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir

Uzm. Dr. Seval Müzeyyen ECİN

İç Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Mersin Şehir Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Mersin

Dr. Sabriye ÖZCAN

İş Yeri Hemşiresi, İş Güvenliği Uzmanı,

Dokuz Eylül Üniversitesi İş Yeri Sağlık ve Güvenlik Birimi, İzmir

Dr. Y. Bülent PİYAL

Serbest Hekim, İstanbul

Uzm. Dr. Duygu LÜLECİ

Halk Sağlığı Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Yandal Uzmanlık Öğrencisi

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir

Uzm. Dr. Elif ALTUNDAŞ HATMAN

Halk Sağlığı Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İstanbul

Uzm. Dr. Abdulsamet SANDAL

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Ankara Çevresel ve Mesleki Hastalıklar Hastanesi , Ankara

Uzm. Dr. Emrah BEYAN

Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı

Özel Su Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, İzmir

Uzm. Dr. Hande BAHADIR

Halk Sağlığı Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İş ve Meslek Hastalıkları bilim Dalı, İzmir

Öğr. Gör. Uzm. Dr. Gökçen ÖMEROĞLU ŞİMŞEK

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göğüs hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir

Prof. Dr. Cem BEDİZ

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü

Fizyoloji Anabilim Dalı Spor Fizyolojisi Bilim Dalı, İzmir

Uzm. Dr. Gülden SARI

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Ankara Atatürk Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve
Araştırma Hastanesi, İş ve Meslek Hastalıkları Kliniği, Ankara

Uzm. Dr. Canan DEMİR

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı

Ankara Çevresel ve Mesleki Hastalıklar Hastanesi, Ankara

Prof. Dr. Murat CİVANER

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Bursa

Öğr. Üyesi Dr. Ahmetcan BİLGİN

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İzmir

Prof. Dr. Tijen ERDUT

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi
ve Endüstri İlişkileri Bölümü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, İzmir

Dr. Ahmet TELLİOĞLU

İş yeri Hekimi, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 • İş Yeri Hekiminin Tanımlanması.....	1
Bölüm 1.1 • Dünyada İş Yeri Hekimliği.....	2
Bölüm 1.2 • Geçmişten Günümüze Ülkemizde İş Yeri Hekimliğine Bir Bakış	14
Bölüm 1.3 • İş Yeri Hekimliği Yapabilmek İçin Gerekli Süreçler.....	23
Bölüm 2 • İşbirliği	33
Bölüm 2.1 • İş Yeri Hekiminin İşbirliği Görevi	34
Bölüm 2.2 • Çalışan Sevinde Süreç Yönetimi	46
Bölüm 3 • Rehberlik.....	53
Bölüm 3.1 • İş Yeri Hekiminin İşverene Rehberliği	54
Bölüm 3.2 • İş Yeri Hekiminin İş Güvenliği Uzmanına Rehberliği	59
Bölüm 3.3 • İş Yeri Hekiminin İşçiye Rehberliği	68
Bölüm 4 • Sağlık Gözetimi.....	75
Bölüm 4.1 • Maruz Kalımın Tanımlanması	76
Bölüm 4.2 • İş Yeri Muayeneler (İşe Giriş Muayenesi, Periyodik Muayeneler) ..	82
Bölüm 4.3 • İşe Dönüş Muayenesi, İşten Ayrılma Muayenesi	95
Bölüm 4.4 • İş Yeri Sağlık Sürveyans	101
Bölüm 4.5 • Toksikolojik Bilgiye Ulaşma ve Sağlık Gözetimindeki Yeri.....	109
Bölüm 5 • Eğitim ve Bilgilendirici Faaliyetler.....	123
Bölüm 5.1 • Yetişkin Eğitiminde Uygulanan Yöntemler	124
Bölüm 5.2 • İş Yeri Hekiminin Çalışanı Bilgilendirme ve Eğitim Sorumluluğu	135
Bölüm 5.3 • İş Yeri Kişisel Koruyucu Donanım Eğitimi	143

Bölüm 6 • Risk Değerlendirme ve Kazalar	153
Bölüm 6.1 • Risk ve Tehlike	154
Bölüm 6.2 • İş Yerinde Durum Saptama	161
Bölüm 6.3 • Olgularla İş Yerinde Ergonomik Risklerin Değerlendirilmesi.....	172
Bölüm 6.4 • Olgularla İş Yerinde Kimyasal Risklerin Değerlendirilmesi.....	186
Bölüm 6.5 • Olgularla İş Yerinde Gürültü Risk Etmenin Değerlendirilmesi.....	199
Bölüm 6.6 • Olgularla İş Yerinde Psikososyal Risklerin Değerlendirilmesi.....	219
Bölüm 6.7 • İş Kazaları ve İş Yeri Hekimi.....	236
 Bölüm 7 • İş ve Çalışan Uyumu.....	247
Bölüm 7.1 • Gürültüye Bağlı İşitme Kaybında İşe Uygunluk ve İşe Dönüş	248
Bölüm 7.2 • Kardiyak Hastalıklarda İşe Uygunluk ve İşe Dönüş.....	264
Bölüm 7.3 • Göğüs Hastalıklarında İşe Uygunluk ve İşe Dönüş.....	272
Bölüm 7.4 • Kas İskelet Sistemi Hastalıklarında İşe Uygunluk ve İşe Dönüş.....	287
Bölüm 7.5 • Sık Görülen İşe Bağlı Kas İskelet Sistemi Hastalıklarında Fizyoterapi.....	293
 Bölüm 8 • İş Hijyeni Uygulamalarında İş Yeri Hekimi	305
 Bölüm 9 • İş Yerinde Sağlığı Geliştirme Uygulamaları.....	315
Bölüm 9.1 • İş Yerinde Sağlığı Geliştirme	316
Bölüm 9.2 • İş Yerinde Sigara Bıraktırma Uygulamaları.....	323
Bölüm 9.3 • İş Yerinde Beslenme	334
Bölüm 9.4 • İş Yerinde Bağışıklama Planlaması ve Süreç Yönetimi	357

Bölüm 10 • Çalışma Hayatında Özel Grupların Yönetimi.....	381
Bölüm 10.1 • Çocuk ve Genç Çalışanlar	382
Bölüm 10.2 • Yaşlı Çalışanlar	394
Bölüm 10.3 • Engelli Çalışanlar	409
Bölüm 10.4 • Kronik Hastalıklar ve Çalışma Hayatı.....	424
Bölüm 10.5 • Gebelik ve Çalışma Hayatı.....	435
Bölüm 10.6 • Göçmen ve Çalışanlar.....	451
Bölüm 10.7 • Olağandışı Koşullarda Çalışmak	461
 Bölüm 11 • Dünyada ve Türkiye’de Meslek Hastalığı Tanı Süreçleri.....	 501
Bölüm 11.1 • Türkiye’de Meslek Hastalıkları Tanı Süreçleri.....	482
Bölüm 11.2 • Dünyada Meslek Hastalığı Tanı Süreçleri	488
 Bölüm 12 • İş Yeri Hekimliğinin Etik ve Hukuksal Boyutu	 505
Bölüm 12.1 • İş Yeri Hekiminin Mesleki Bağımsızlığı.....	506
Bölüm 12.2 • İş Yeri Hekiminin Hukuksal Sistemdeki Yeri	517
Bölüm 12.3 • İş Barışı	535
Bölüm 12.4 • Türkiye’de İş Yeri Hekimi Olmak Godot’u Beklemek ya da Beklememek!	547

BÖLÜM 1

İŞ YERİ HEKİMİNİN TANIMLANMASI

BÖLÜM 1.1- DÜNYADA İŞ YERİ HEKİMLİĞİ

Doç. Dr. Ayşe COŞKUN BEYAN

*Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı,
İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı, İzmir*

BÖLÜM 1.2- GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÜLKEMİZDE İŞ YERİ HEKİMLİĞİNE BİR BAKIŞ

Öğr. Gör. Dr. Mahmut YAMAN

Işık Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Serbest İş yeri hekimi, İstanbul

BÖLÜM 1.3- İŞ YERİ HEKİMLİĞİ YAPABİLMEK İÇİN GEREKLİ SÜREÇLER

Dr. Atilla ÖZTÜRKERİ

İş yeri hekimi

Eve mesajlar

- Dünyada iş yeri hekimliği hizmetinde görev alan iki ana yapıdan bahsetmek mümkündür. Bunlar iş yeri hekimliği (Workplace physician, company physician, workplace medicine, workplace health and safety) ve İş ve Meslek Hastalıkları (Occupational medicine specialist) Anabilim/Bilim Dalı Uzmanlığıdır.
- Çalışma hayatı ile ilişkili değişikliklerle birlikte iş yeri hekimlerinin iş birliği ve iletişim yeteneklerini geliştirmesinin önemi daha da artmıştır.
- Dünyada iş yeri hekimliği uygulamaları iş kazası ve meslek hastalıklarının tanı ve tedavisinin çok ötesinde koruyucu, önleyici ve esenlendirici sağlık hizmeti sunumuna dönüşmüştür.

Giriş

Çalışma yaşamı bireylerin ve toplumun sağlık ve güvenliğini etkileme potansiyeline sahiptir. Çalışanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışma hakları vardır ve işveren bunu sağlamak için tam sorumluluk sahibidir. Ortaya çıkabilecek sağlık ve güvenlik sorunları ekonomik, medikal, sosyal, kültürel ve etik boyutları ile çalışma yaşamının ve insan hayatının en önemli konularından biri haline gelebilmektedir (1).

Mesleki sağlık, ILO/WHO ortak konseyinde 1950’de tanımlanmış ve 1992’de revize edilmiş haliyle “tüm çalışanlar için sağlığın ve çalışma gücünün genel olarak yükseltilmesi” olarak tanımlanmış ve sağlığın geliştirilmesi ile birlikte sağlığın korunması, çalışma ortamının aktif bir şekilde geliştirilmesi ve işyerinde sağlık ve güvenlik konularında destek olacak çalışma organizasyonu ve kültürünün geliştirilmesini de kapsayan bir ihtiyaçla sonuçlanmıştır. İş yeri hekimliği hizmeti de bu ekibin en önemli parçalarından biri haline gelmiştir(2).

M.Ö. 500'lere kadar uzanan iş yeri hekimliği öğretisi kimi zaman yalnızca beslenme önerileri, kimi zaman hastalıkların tanımlanması kimi zaman da koruyucu hizmetlerin geliştirilmesi yoluyla tarihin çok eski dönemlerinden bu yana icra edilmektedir. Heredotos ilk kez işçilerin diğer insanlara göre daha fazla beslenmesi ve sıvı alması gerektiğini belirtmiştir. Hipokrat, çiftçiler, terziler, maden işçileri gibi mesleklerin insan sağlığı açısından riskli olduğunu belirtmiş ve çevresindeki hekimleri bu konuda dikkatli olmaları konusunda uyarmıştır (3). Plato, Juvenal, Agricola, Paracelsus, Hamilton gibi isimler iş ve işçi sağlığı konularına dikkat çeken önemli bilim insanlarıdır. Ancak bu bölümde anmadan geçemeyeceğimiz, iş sağlığının babası olarak kabul edilen Bernardo Ramazzini'dir. 1600'lerde İş sağlık ilişkisini birçok meslek için çok detaylıca tanımlamış ve iyi bir meslek öyküsü sorgulanmadan eksik ya da yanlış teşhislerin konulacağını bildirmiştir (4,5). Hastalıklardan korunmak için iyi bir maruz kalım sorgulaması yapmanın önemini ve gerçekte korumanın daha ucuz bir yol olduğunu öğütlemiştir;

"Korumak tedavi etmekten ucuzdur (kolaydır)."

Ülkemizde "iş yeri hekimi" denildiğinde genel olarak aynı şeyi anlıyoruz.

Ancak ingilizce kaynaklar -"occupational physician", "workplace physician", "industrial physician", "company physician", "workplace medicine", "occupational medicine" tanımları kullanılmaktadır. İtalya 'da iş sağlığı ve güvenliği alanındaki uygulamaları tanımlamak için halen endüstriyel hijyen (iş hijyeni) tanımı kullanılmaktadır. Bu tanımда sağlık, güvenlik ve iyilik halinin korunması ve geliştirilmesi alanında yapılan tüm hizmetler kastedilmektedir (6). ABD lerinde 1960 sonlarına kadar iş yeri hekimliği yerine "industrial medicine" tanımı kullanılmıştır (5). İngiltere'de 1833'te çıkarılan "Fabrikalar Kanunu" ile ilk işe giriş muayenesi zorunluluğu getirilmiştir (6). Bu düzenlemenin iş yeri hekimliği uygulamalarının başlangıcı olduğu kabul edilmektedir. İlk kayıt altına alınan muayenenin 1909 yılında yapılan bir tüberküloz değerlendirmesi olduğu yayımlanmıştır (7). Avrupa Birliği içerisinde, 1980'li yıllardan itibaren iş yeri hekimliği uygulamaları tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle, 1989 yılında çıkarılan 89/391/EEC sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Direktifi, iş sağlığı ve güvenliği alanında çerçeve direktif olarak kabul edilmiş ve daha sonra bu çerçeve direktife dayanarak, çok sayıda tekil direktif çıkarılmıştır (8). Görüldüğü üzere çok eski bir geçmiş olmakla birlikte legal ve kayıtlı olarak uygulanışı 20.yy bulmuş bir sanattan bahsediyoruz. Bu noktada

dünyada İYH hizmetine erişim konusundaki literatüre göz atmak yerinde olacaktır.

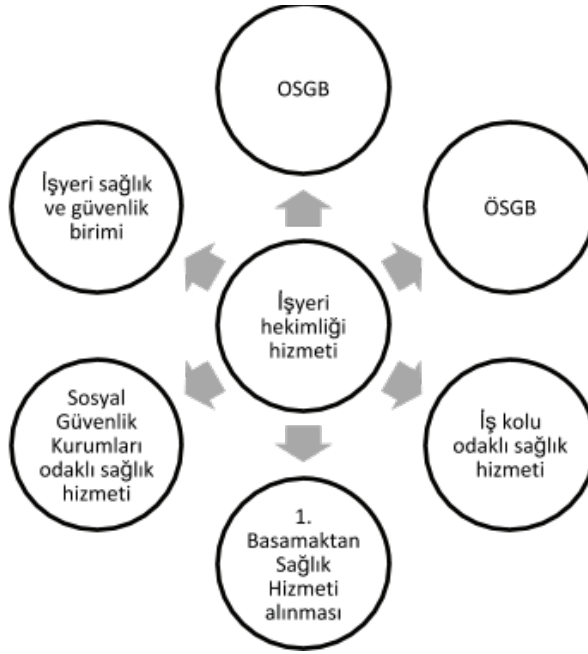
Dünyada İYH hizmeti ve İYH hizmetine erişim durumu

Dünya genelinde İSG hizmeti ile ilgili yapılan değerlendirmelerde hizmete ulaşım ve İSG profesyoneli kısıtlılığı iyi bilinmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan en kapsamlı araştırmalardan biri Rantanen ve ark tarafından yapılmıştı. 58 ICOH üyesi devlet İSG hizmet sunumu, kapsamı ve eğitim faaliyetleri ile ilgili yaptıkları araştırmada; tüm dünyada çalışanların yaklaşık dörtte biri İSG hizmetlerine ulaşabildiği, bu alanda yetişmiş insan gücünde ciddi kısıtlılıklar olduğu belirtiler. Ankete cevap veren 48 ülke temsilcisinin bildirdiği verilere göre 49 üye ülkenin hepsinde iş yeri hekimi (Occupational health physician) olarak 143.522 (tüm İSG profesyonellerinin %35) hekim çalışmaktadır. Araştırmada değerlendirilen ülkeler arasında iş yeri hekimliği hizmeti en düzenli sunulan İSG hizmeti olarak tanımlanmıştır. Bazı ülkelerde çalışan iş yeri hekimi başına düşen çalışan sayısı ise: Finlandiya'da 1234 çalışana bir İYH, İtalya'da 2478 çalışan bir İYH düşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran çok artmakta örneğin Hindistan'da 66581 çalışana bir hekim düşmektedir.

Tüm dünyada genel sorun olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin iş yeri hekimliği hizmetine ulaşamadığı bilinmektedir. İSG hizmetinin finansmanı özel sigortacılık, genel sigortacılık (işverenler tarafından ödenen katkı payı ile) ya da karma model ile yapılmaktadır (9). Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında mevcut kısıtlılığa rağmen İSG profesyonelleri içinde en büyük oranın İYH ait olduğu görülmektedir. Kötünün iyisi olarak kabul edilebilecek bu sonuçlara göre bir işletmedeki İSG hizmetinin sunumu ve sorumluluğunda en önemli kişinin İYH olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünyada yaygın olarak kullanılan iş sağlığı uygulama ve iş yeri hekimliği hizmet alma modelleri Şekil 1'de sunulmuştur (10). Buna göre özel sağlık ve güvenlik birimleri (ÖSGB), ortak sağlık ve güvenlik birimleri (OSGB), iş yeri sağlık ve güvenlik birimi modelleri gibi hizmet alınan birimin iş yerinde olup olmamasına göre farklı modellerden bahsetmek mümkündür.

Örneğin ABD'de tüm hekimlerin teorik olarak İYH yapabilme yetkisi vardır. Birkaç site üzerinden reklamlar ve tanıtımlar yolu ile hekimler ilanlarını koyar ve ilgili yerler yeteneklerine göre onlarla iletişime geçerler (örnek sayfaya linkten erişebilirsiniz <https://doctordatabase.co/product-category/physicians/>)

Şekil 1. İş yeri hekimliği hizmeti sunum modelleri

İngiltere’de benzer şekilde tüm hekimlerin İYH yapabilme yetkisi vardır. Ancak UK’deki en önemli İSG alanında en önemli kurumlardan biri olan Faculty of Occupational Medicine’a (FOM) göre neden İYH eğitimi olan hekimleri tercih edilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. FOM’a göre “ İYH eğitimi almamış hekimlerin genel olarak iş yerleri ile ilgili çok sınırlı bilgileri vardır, bu nedenle işyerinde sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yürütümünde oldukça yetersiz kalacakları” varsayımı yapılmıştır. FOM eğitim sisteminde temel eğitimi tamamlayan pratis-

yen hekimler “Occupational Medicine (DOccMed)” unvanını alırlar. Daha ileri seviyede eğitim alan İYH için FOM eğitimleri ya da afiliye kurumlardan (Associate of the Faculty of Occupational Medicine (AFOM)) farklı unvanlar almaya hak kazanabilirler. İşveren bu unvanlara sahip iş yeri hekimlerinden tam zamanlı, yarı zamanlı ya da yalnızca konsültasyon yöntemi ile hizmet satın alabilir (11).

Japonya’da 50 ve üzeri çalışanı olan işyerleri için iş yeri hekimi (Occupational Health Physician) çalıştırma zorunluluğu vardır. İş yeri hekimliği

hizmeti sözleşme vasıtasıyla işverene sunulan özel bir hizmettir, işveren İYH tavsiyelerine uymakla yükümlüdür. İYH için hazırlanan etik kodlarda ise hekimin tam bağımsızlığının sağlanmasına vurgu yapılır. İş sağlığı alanındaki yasal düzenlemelerin ilk başlarında yalnızca tıp hekimi olmak yeterli iken 1996 yılında yapılan son düzenleme ile İş, Sağlık ve Refah Bakanlığı (Ministry of Health, Labor and Welfare) kurslarından 50 saatlik temel kursu mutlaka tamamlanması gerektiği belirtilmiştir. Daha ileri düzeyler için 126 saati bulan ek ders saatleri tanımlanmıştır. Yazarlar tarafından yapılan en büyük eleştiri Japonya'da halen İYH bir ek iş gibi bazı yayınlara göre haftada yalnızca 6 saat yapılması konusudur, ancak son zamanlarda tüm mesaisinde İYH yapan grubun sayıca arttığını bildirmişlerdir. Bu sayede sunulan hizmetin kalitesinin de arttığını belirtmişlerdir (12).

Hollanda'da 1994 yılında yapılan düzenleme ile tüm işyerlerinin İYH çalıştırma zorunluluğu vardır. Eğer işveren bu hizmeti kendisi sağlayabiliyorsa mutlaka dışarıdan hizmet alması gerekmez ancak sağlayamıyorsa OSGB ya da ÖSGB benzeri bir oluşumdan hizmet alır. İşe giriş muayenesi, periyodik sağlık muayeneleri ve hastalık devamsızlığında rehberlik faaliyetleri görevleri İYH hizmeti için zorunlu olarak alınması gereken hizmetlerdir. Hollanda'da İYH hizmetinin büyük oranda İş ve Meslek Hastalıkları Uz-

manlığı (İMHU) tarafından sağlandığı bilinmektedir. Bu eğitim birkaç üniversite tarafından tıp eğitimi sonrası bir uzmanlık eğitimi olarak verilmektedir. Süresi 3 yıldır, ilk iki yılı teorik eğitim son yıl iş yeri stajları şeklinde yürütülen bir programdır. Geri kalan grup pratisyen hekimlerden oluşur. Bu grup 1994-1998 yılları arasında devlet denetiminde sertifikasyon programı veren kurumlar tarafından yetiştirilmekte idi, ancak son zamanlarda bu eğitimler özel şirketlere devredilmiştir. İşveren tam zamanlı, yarı zamanlı ya da konsültasyon isteme şeklinde İYH hizmeti alabilmektedir (13). İYH kendisinden beklenen temel sorumlulukları yerine getirmek için ilgili tüm branşlardan danışmanlık alabilir, işveren tam ve bağımsız bir çalışma ortamı sağlamakla yükümlüdür (14,15).

(Kitabın bu bölümünde Türkiye'deki İYH hizmeti ile ilgili ayrı bir bölüm olduğundan Türkiye verileri ile karşılaştırma yapılmamıştır. Türkiye'deki durum için Türkiye de İYH bölümüne geçiniz)

İYH görev, yetki ve sorumluluklar

İş yeri hekimliği genel tanımı ile işyerlerinde sağlık ve güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesi için uygulanan hekimlik hizmetlerinden sorumlu olan kişiyi tanımlar. Hastalıkların önlenmesi için koruyucu sağlık hizmeti, sekellerin azaltılması için erken tanı ve tedavi hizmetleri, işe dönüş hizmetleri; iş yerinde güvenlik hizmetlerinin